

11. Kolomic I. G. Social'no-jekonomicheskoe otnosheniya i obshchestvennoe dvizhenie na Zakarpat'e vo 2-j polovine XIX stoletija / I. Kolomic. – T.1. Sel'skoe hozjajstvo i agrarnye otnosheniya. – Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo universiteta, 1961. – 404 s.

12. Kril M. Starosambirshchyna: istoriya i kultura / M. Kril. – Lviv: Piramida, 2009. – 600 s.

13. Mykhayliv L. Rozhnyativ i okolytsi. Istoryko-krayeznavcha knyha / L. Mykhayliv. – Snyatyn, 2000. – 168 s.

14. Sikora O. Ubrannya ukraintyiv Boykivshchyny / O. Sikora // Boyky. – S.166–176.

15. Skvoriy R. Na Bolekhivskykh vydnokolakh / R. Skvoriy. – Broshniv: «Talya», 2004. – 110 s.

16. Stefaniv V. Moye ridne selo Slyvky / V. Stefaniv. – Kolomya, 2008. – 160 s.

17. F.1 (Rukopysni materialy). – Op.7 (Etnokulturni ta etnopolitychni protsesy na Boykivshchyni). – Spr. 186 (Lon ta konopli na Kalushchyni). Svidchennya Boychuk Stefaniyi Fedorivny. Narodylasya 16 lyutoho 1931 roku v s. Stankova, Kaluskoho rayonu, Ivano-Frankivskoyi oblasti; osvita serednya, pensionerka. Prozhyvaye v smt. Broshniv–Osada Rozhnyativskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 30.03.2013 r. – 2 ark.

18. Tam samo. – Spr.188 (Yak kolys robyly polotno v s. Broshnevi). Svidchennya Khoptyak (Kurtash) Oksany Mykolayivny. Narodylasya 03 kvitnya 1933 r. v s. Broshniv Rozhnyativskoho rayonu, Ivano-Frankivskoyi oblasti; osvita vyshcha, pensionerka. Prozhyvaye v smt. Broshniv–Osada Rozhnyativskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 30.03.2013 r. – 2 ark.

19. Tam samo. – Spr.212 (Tkatsvo v s. Verkhni Vorota). Svidchennya Yeberkovych Mariyi Pavlivny. Narodylasya 30 lystopada 1945 r. v s. Verkhni Vorota Volovets'koho Zakarpat's'koyi oblasti; osvita 7 klasiv, ne pratsuye. Prozhyvaye v s. Verkhni Vorota Volovets'koho rayonu Zakarpatskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 23.07.2014 r. – 1 ark.

20. Tam samo. – Spr.213 (Tkatsvo v prysilku Veretychiv). Svidchennya Panyts Oleny Mykhaylivny. Narodylasya 26 lyutoho 1942 r. v s. Huklyve Volovets'koho Zakarpatskoyi oblasti; osvita 7 klasiv, ne pratsuye. Prozhyvaye v prysilku Veretychiv (Huklykivska s/r) Volovets'koho rayonu Zakarpatskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 23.07.2014 r. – 1 ark.

21. Tam samo. – Spr.214 (Vyroshchuvannya lonu v s. Oryava). Svidchennya Romanys (Hoshovskoyi) Varvary Vasylivny. Narodylasya 03 chervnya 1939 r. v s. Oryava Skolivskoho rayonu Lvivskoyi oblasti; osvita 7 klasiv, ne pratsuye. Prozhyvaye v s. Verkhni Vorota Volovets'koho rayonu Zakarpatskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 24.07.2014 r. – 1 ark.

22. Tam samo. – Spr.217 (Tkatsvo v s. Lyubyntsi). Svidchennya Mashtalyer (Vovchynoyi) Viry Teodorivny. Narodylasya 12 veresnya 1939 r. v s. Lyubyntsi Stryyskoho rayonu Lvivskoyi oblasti; osvita serednya, pensionerka. Prozhyvaye v s. Lyubyntsi Stryyskoho rayonu Lvivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 24.07.2014 r. – 1 ark.

23. Tam samo. – Spr.218 (Tkatsvo polotna v s. Hirne). Svidchennya Levkovych Mariyi Pankivny. Narodylasya 11 lyutoho 1934 r. v s. Hirne Stryyskoho rayonu Lvivskoyi oblasti; osvita 4 klasy, pensionerka. Prozhyvaye v s. Hirne Stryyskoho rayonu Lvivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 24.07.2014 r. – 1 ark.

24. Tam samo. – Spr.219 (Tkatsvo v s. Tyapche). Svidchennya Hoshymek Anny Markivny. Narodylasya 17 kvitnya 1924 r. v s. Tyapche Dolynskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti; osvita 3 klasy, pensionerka. Prozhyvaye v s. Tyapche Dolynskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 07.08.2014 r. – 1 ark.

25. Tam samo. – Spr.220 (Polotno v s. Tyapche). Svidchennya Trishch Iryny Vasylivny. Narodylasya 06 hrudnya 1942 r. v s. Tyapche Dolynskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti; osvita 3 klasy, pensionerka. Prozhyvaye v s. Tyapche Dolynskoho rayonu Ivano-Frankivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 07.08.2014 r. – 1 ark.

26. Tam samo. – Spr.243 (Pryadinna v m. Sambir). Svidchennya Chukvinskoyi Hanny Ivanivny. Narodylasya 18 hrudnya 1924 r. v m. Sambir Sambirskoho rayonu Lvivskoyi oblasti; bez osvity, pensionerka. Prozhyvaye v m. Sambir, vul. Chornovola, 1v/4, Sambirskoho rayonu Lvivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 11.10.2014 r. – 1 ark.

27. Tam samo. – Spr.243 (Tkatsvo Sambirshchyny). Svidchennya Cherevko Rozaliyi Mykhaylivny. Narodylasya 04 travnya 1925 r. v m. Sambir Sambirskoho rayonu Lvivskoyi oblasti; bez osvity, pensionerka. Prozhyvaye v m. Sambir, vul. Rivna, 23, Sambirskoho rayonu Lvivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 11.10.2014 r. – 1 ark.

28. Tam samo. – Spr.245 (Polotno ta vyshyvka v s. Lypovytysya). Svidchennya Bubnyuk Stefaniyi Mykolayivny. Narodylasya 21 lystopada 1937 r. v s. Lypovytysya, Rozhnyativskoho rayonu, Ivano-

Frankivskoyi oblasti; osvita serednya, pensionerka. Prozhyvaye v s. Lypovytysya Rozhnyativskoho rayonu, Ivano-Frankivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 20.03.2015 r. – 6 ark.

29. Tam samo. – Spr.249 (Vyroshchuvannya lonu v s. Lypovytysya). Svidchennya Savchyn Paraskoviyi Vasylivny. Narodylasya 1934 r. (daty i misyatsya ne pam'yataye) v s. Lypovytysya, Rozhnyativskoho rayonu, Ivano-Frankivskoyi oblasti; osvita serednya, pensionerka. Prozhyvaye v s. Lypovytysya Rozhnyativskoho rayonu, Ivano-Frankivskoyi oblasti. Zapysano Andreykiv Kh. V. 22.03.2015 r. – 1 ark.

30. F.2 Stanislavske voyevodske upravlinnya. – Op.1. – Spr.583 Polityko-ekonomichnyy ohlyad Skolivskoho povitu Stanislavskoho voyevodstva. 13 travnya 1928 r. – 22 ark.

31. Franko I. Etnohrafichna ekspedytsiya na Boykivshchynu / Ivan Franko // Zhovten. – 1972. – №9. – S.137–143.

32. Ossendowski F. A. Karpaty i Podkarpacie / F. Ossendowski. – Poznań, 1933. – 257 s.

Andreikiv C. V., PhD student of the Institute of History, Political Science and International Relations, National University of Carpathian Stefanik (Ukraine, Ivano-Frankivsk), kristina_andrejki89@mail.ru

Characteristic of Boyko traditional weaving and tailoring (second half of the XIXth – mid XXth century)

The article is dedicated to coverage of traditional weaving and tailoring in Boykivshchyna in the mid-twentieth century. Following problems were analyzed: difficult working conditions of mountain populations; step-by-step processing of flax, hemp, wool and leather was highlighted; variety of clothes in all regions of Boykivshchyna was compared. Transition from primitive to more advanced weaving and tailoring craft tools is traced. The detailed description of the manufacturing technology of the linen was made. Much attention was paid to popular belief and customs associated with the use of weaving products. The source material that formed the basis of the study is divided into separate groups, whose characteristics are submitted in the article. As a result of field research, the author concluded that the above-mentioned crafts occupy an important role in the life of the mountain population of Boykivshchyna.

Keywords: Boykivshchyna, traditional weaving, tailoring, furriery, production technology.

Андрейкив К. В., аспирантка, Институт истории, политологии и международных отношений Прикарпатского национального университета им. В. Стефаника (Украина, Ивано-Франковск), kristina_andrejki89@mail.ru

Характеристика традиционного ткачества и портновского ремесла бойков (вторая половина XIX – середина XX века)

Освещено традиционное ткачество и портновское ремесло на Бойковщине до середины XX в. Проанализированы следующие проблемы: сложные условия труда горного населения; освещено поэтапную обработку льна, конопли, шерсти и кожи; рассмотрена разновидность одежды всех регионов Бойковщины. Прослеживается переход от примитивных к более совершенным орудиям труда ткацкого и портновского ремесла. Осуществлено детальное описание технологии изготовления полотна. Значительное внимание уделяется народным поверьям и обычаям, связанных с использованием ткацких изделий. Исходный материал, послуживший основой исследования, разделен на отдельные группы, характеристика которых подается в статье. В результате проведенных полевых исследований автор пришел к выводу, утверждая, что вышеуказанные ремесла играли важную роль в быту горного населения Бойковщины.

Ключевые слова: Бойковщина, традиционное ткачество, портновское ремесло, кушнирство, технология производства.

* * *

УДК 371.2(091)(477)«1917»

Мишак І. М.,

доктор історичних наук, старший науковий співробітник, завідувач науково-організаційного відділу, Інститут законодавства Верховної Ради України (Україна, Київ), myshchak@ukr.net

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (ВЕСНА – ЛІТО 1917 РОКУ)

Виділено й проаналізовано проблемні аспекти, які не дали змоги на хвиль революційного піднесення військових та їхнього бажання приєднатися Україні сформувати на весні – влітку 1917 р. власну беззадатну армію.

Ключові слова: Українська революція, Українське військо, Українська Центральна Рада, Український військовий генеральний комітет.

Лютнева революція 1917 р. у Росії, яка призвела до повалення монархії, активізувала національно-визвольний рух поневолених народів, зокрема українців. Створення Української Центральної Ради (далі – УЦР) започаткувало формування власних державних органів, водночас армія та правоохоронні органи й надалі залишалися вірними центру. У зв'язку з цим уже в перші місяці революції гостро постало питання формування власних збройних сил, здатних захистити революційні досягнення українського народу.

Окремі аспекти формування української армії в період Української революції розглянуто в працях таких українських дослідників, як М. Кравчук, С. Литвин, В. Савченко, Я. Тинченко, О. Удовиченко та ін. Разом із тим проблеми становлення та формування українського війська на початковому етапі Української революції залишаються недостатньо дослідженими.

Метою статті є виявлення проблемних аспектів, які не дали змоги упродовж короткого періоду на хвилі революційного піднесення військових та їхнього бажання прислужитися Україні сформувати власну боездатну армію.

Питання організації власного війська у першу чергу порушили українські військові комітети, які масово почали формуватися у складі фронтових підрозділів російської армії Південно-Західного фронту. Уже 9 березня 1917 р. у Києві відбулося Військове українське віче, на якому було сформовано Українську Військову Раду. Ухваливши звернення до Тимчасового уряду, Українська Військова Рада висловила бажання, щоб в усіх полках, де більшість солдатів складають українці, негайно було запроваджено вживання української мови, щоб такі полки надалі поповнювалися українцями, а командний склад призначали з офіцерів української національності [1, с. 49]. Крім того, 16 березня військові київського гарнізону проголосили створення першої військової організації – Українського військового клубу імені гетьмана Павла Полуботка, та початок формування Першого українського козачого полку ім. Б. Хмельницького.

Певним поштовхом до формування українського війська стало повідомлення про формування окремих польських легіонів. Характерно, що розміщення польських легіонів на українській території розглядалося багатьма громадськими діячами як загроза українській революції. Схожої думки дотримувалися навіть окремі ради робітничих і солдатських депутатів. Так, Переяславська рада робітничих і солдатських депутатів, яку важко запідозрити в симпатіях до українського національного руху, 30 квітня 1917 р. направила телеграму Тимчасовому уряду із вимогою виведення з території повіту польських легіонерів та направлення їх на фронт. У випадку невиконання цих вимог Переяславська рада погрозувала приступити до організації українських полків «з метою національної самооборони» [1, с. 272].

Могутня хвиля самоорганізації охопила не лише фронтові частини, а і військові навчальні заклади. Зокрема, створена загальним поривом Всеукраїнська юнкерська спілка 30 квітня звернулася із відозвою до «До юнкерів-українців», визнаючи своєю метою об'єднання всіх юнкерів, котрим не байдужа доля України [2]. У свою чергу, гурток українців юнкерів та офіцерів військового училища в Полтаві 26 березня 1917 р. прийняв постанову про необхідність заснування добровільних українських

полків та націоналізації російської армії, поширення національної освіти між військовими-українцями [3]. Подібні випадки набули масового характеру по всій території України.

28 березня 1917 р. у Києві відбулося Українське військове віче. З метою запобігання дезорганізації війська було прийнято рішення про організацію Української національної армії, початок якої має бути закладений шляхом виділення з усіх тилкових частин українців – солдатів та офіцерів – в окремі українські полки усіх родів військ з офіційною українською мовою. Крім того, за рішенням віча в інших військових підрозділах має проводитися підготовча робота щодо гуртування українських солдатів та офіцерів в окремі національні групи [4].

Водночас стихійна організація українського війська на місцях проходила за ініціативою окремих свідомих громадян. Так, 11 квітня 1917 р. у «Чернігівській земській газеті» було оприлюднено відозву військового сотника Василя Павленка до мешканців Чернігова й околиць із закликом вступати в українські полки й сотні. За його словами, таким чином «ми організуємо наші сили і зможемо захистити нашу волю і наші права. Ці полки і сотні, збудивши старі традиції, матимуть велике агітаційне значення серед широких верств громадянства» [5].

Відновлення традицій українського козацтва та формування козацьких полків набуло масового характеру й у інших губерніях. Як свідчить наказ про організацію Вільного козацтва у Звенигородському повіті, козаки бачили своїм завданням захист самостійності і незалежності України, прав і свобод громадян, боротьбу зі злочинністю. При цьому козацтво, як і в період Гетьманщини, мало стати привілейованим станом із власною організацією та судом [6].

Разом із тим багато військових українських організацій на початковому етапі загалом підтримували думку вищого командування армії про недоцільність утворення українських частин на фронті, що може вплинути на їхню боездатність. Так, Одеська українська військова рада на зборах 26 квітня, заслухавши інформацію про формування українського полку імені Богдана Хмельницького в Києві та обговоривши її, прийняла ухвалу не створювати окремі українські полки, щоб не зашкодити фронту, але дбати про українізацію війська шляхом розширення культурно-просвітницької та політичної роботи серед солдатів, національного єднання і поповнення військових частин на території України переважно українцями. Схожу думку висловили й українці-солдати та офіцери Самарського гарнізону на своїх зборах 28 квітня, постановивши, щоб українське військо формувалося за національно-територіальним принципом із військового запасу, цілком відкинувши думку про формування чи комплектування такого війська із фронтових солдат [1, с. 259–260, 263–264].

Показовим є те, що більшість політиків-соціалістів виступали проти формування професійної української армії, вбачаючи потребу лише в народній міліції. Так, зокрема, В. Винниченко наголошував, що «не «своєї армії» нам соціал-демократам і всім щирим демократам треба, а знищення всяких постійних армій. Не українську регулярну армію нам треба організувати, а всіх українців солдатів освідомити, згуртувати, організувати; українізувати ті частини всеросійської армії, які

складаються з українців, виділити їх в окрему групу, а ту групу конструювати так, щоб це було українське народне військо свідоме своїх народних, а не солдатських кастових інтересів... [7]. Подібні ідеї соціалісти активно пропагували серед військових, певною мірою дезорганізуючи проукраїнськи налаштованих солдатів та офіцерів.

Своєрідним підсумком початкового етапу самоорганізації українських військових стало проведення 5–10 травня в м. Києві I Всеукраїнського військового з'їзду. З'їзд, що позиціонував себе представницьким органом від 900 тис. українських військових, звернувся із вимогою до Тимчасового уряду визнати окремим актом національно-територіальну автономію України та призначити при Тимчасовому уряді міністра у справах України. З'їзд визнав за необхідне провести негайну націоналізацію армії за національно-територіальним принципом та оголосив про потребу формування української армії. З цією метою з'їзд визнав: а) що в існуючих військових одиницях у тилкових частинах всі українські вояки повинні бути негайно виділені в окремі частини; б) у військових одиницях на фронті таке виділення має відбуватися повільно, залежно від військових обставин, щоб не вносити дезорганізації. Щодо флоту з'їзд вважає необхідним: а) на Балтійському флоті укомплектувати деякі кораблі виключно українськими командами; б) зважаючи на те, що *Чорноморський флот складається в переважній більшості з українців (виділено мною – І. М.)*, необхідно надалі поповнювати його виключно українцями. З'їзд також ухвалив українізувати українське військо, переклавши й пристосувавши військові статuti та підручники, заснувати окремі українські військові школи від найнижчих до академії генерального штабу включно. Водночас у резолюції з'їзду наголошувалося, що українська армія після війни має стати армією народу (народною міліцією), щоб єдиною її метою була охорона інтересів і прав народу, а не пануючих класів [8].

Національні з'їзди, що пройшли в квітні–травні у різних містах України, також вимагали приступити до формування окремих українських частин з тилкових частин і направлення українців надалі для проходження служби в таких частинах. На той час заклики соціалістів уже активно поширювалися в містах та селах, тож масовими стали і заклики формувати українське козацтво та народну міліцію.

Певною мірою під тиском цих вимог військовий міністр Тимчасового уряду за погодженням із верховним головнокомандувачем дозволив формування в Київському окрузі українського піхотного полку у складі трьох батальйонів, проте виділивши для нього не більше 500 солдат із запасних частин Київського округу, а доукомплектування дозволив проводити з числа невійськовозобов'язаних добровольців та офіцерів армії за бажанням [9].

Однак рух щодо українізації армії продовжував набирати обертів, що викликало занепокоєння російського військового командування. У зв'язку з цим начальник Київського округу К. Оберучев 23 травня видав наказ, в якому нагадав про затвердження Тимчасовим урядом статуту Українського військового генерального комітету (далі – УВГК), обраного на I Всеукраїнському військовому з'їзді, дозвіл на формування українського полку та інші поступки українцям. Натомість він апелював до УВГК та

УЦР з проханням не допустити дезорганізації фронтових частин, подальшої організації українських підрозділів та заміни українцями командирів, які виступали проти українізації армії [10].

У діях К. Оберучева того часу певною мірою простежується тактична гра, спрямована на загравання з українським рухом як потужною силою, проте видно чіткі наміри зберегти існуюче становище й позиції центральної влади. Однак в окремих містах провладні сили намагалися рішуче нейтралізувати український рух, якнайшвидше відправляючи зукраїнізовані військові частини на фронт. Вбачаючи в цьому загрозу українському національному відродженню, Одеська українська військова рада наприкінці травня 1917 р. прийняла рішення про припинення відправки маршових рот з Одеси до того часу, поки в Одесі не будуть організовані українські військові частини, які могли би забезпечити спокій і порядок та захистити права українців. Це рішення телеграфами було доведено до всіх представників влади як у Києві, так і Петрограді, у тому числі до УЦР, УВГК та Тимчасового уряду [11].

Доволі цікавою видається реакція окремих політичних сил на вимоги військових-українців щодо формування власної армії. Так, впливова на той час Українська партія соціалістів-революціонерів на своїй конференції, що проходила 3–6 червня в Києві, серед іншого ухвалила резолюцію в справі ставлення до війська. Як і більшість соціалістичних партій, УПСР висловила за роззброєння та «заміну постійних армій усіх народів народною міліцією, вбачаючи у створенні Української армії, як і в існуванні взагалі постійних армій, небезпеку для визвольних змагань всесвітньої демократії». Водночас визнаючи сам факт існування українського війська, УПСР вважала своїм обов'язком гуртування українського війська під прапором партії і боротьбу з шовіністичними та буржуазними впливами в ньому [12].

Незважаючи на заборону Тимчасового уряду, 5–11 червня 1917 р. у Києві відбувся II Всеукраїнський військовий з'їзд, на який прибуло 2300 делегатів від 1 732 444 українців-військових. Делегати з'їзду висловили цілковиту довіру УЦР та УВГК, підтримали ідею проголошення автономії України всупереч негативному ставленню до цього Тимчасового уряду. У військовому питанні з'їзд підтримав постанови I Всеукраїнського військового з'їзду про українізацію війська та доручив УВГК якнайшвидше розробити відповідний план та втілити його в життя. Крім того, учасники з'їзду ухвалили надалі з усіх мобілізованих в Україні комплектувати виключно місцеві запасні та дійсні частини, а також Чорноморський флот [1, с. 388].

Фактично під тиском організованого українства та через небажання Тимчасового уряду прислухатися до потреб українців УЦР 10 червня видала свій I Універсал, взявши на себе відповідальність за подальше становище в Україні і еднаючи всіх гаслом «одніні самі будемо творити наше життя».

Характерно, що українці-військовики, які перебували поза межами України та творили організовані громади, вважали себе зобов'язаними рішеннями УЦР й УВГК як вищих органів влади усіх українців. Так, Українська військова рада м. Симбірська, заслухавши й обговоривши I Універсал УЦР, 20 червня 1917 р. направила вітальну телеграму УВГК, наголосивши на тому, що вона визнає

УЦР та бере до виконання всі її укази. Так само до неухильного виконання приймає накази УВГК [1, с. 471].

Загалом українські військові уже з перших днів існування УЦР всіляко висловлювали їй свою підтримку та готовність виконувати її накази. З цією метою було проведено і ряд церемоніальних заходів. Так, 29 червня перед вечірнім засіданням УЦР на її честь відбувся військовий парад українського гарнізону міста Києва, в якому взяли участь близько 20 тис. військових, у тому числі перший український козацький полк імені Богдана Хмельницького, запасний Український полк, кілька окремих батальйонів та військових дружин, а також добровільно долучився так званий козацький полк імені гетьмана Павла Полуботка, який самовільно організувався з тих військових, що відмовилися виїхати на фронт та перебував у Києві [13].

Водночас УЦР й надалі доволі обережно ставилася до організації власних збройних сил, погоджуючи такі питання з Тимчасовим урядом. Показовим у цьому плані є II Універсал УЦР, в якому наголошувалося, що «Центральна Рада матиме своїх представників при кабінеті Військового міністра, при Генеральному штабі і Верховному головнокомандуючому, які будуть брати участь у справах комплектування окремих частин виключно українцями, оскільки таке комплектування, за визначенням Військового міністра, буде з технічного боку можливим без порушення боєздатності армії» [14, с. 61–62].

Відсутність чітких команд і непослідовність дій УЦР та УВГК щодо формування Української армії давалися взнаки. Яскравим підтвердженням цього став бунт того ж таки козачого полку імені гетьмана Павла Полуботка, підрозділи якого вночі з 4 на 5 липня 1917 р. всупереч волі УВГК заарештували міську міліцію та частину керівництва міста й захопили склади зі зброєю. Лише завдяки оперативним та рішучим діям УЦР, УВГК, першого українського козачого полку імені Богдана Хмельницького та військових підрозділів київського гарнізону вдалося упродовж 5–6 липня переконати «полуботківців» не чинити опору й роззброїти їх, тим самим уникнувши масового кровопролиття [15].

Подальший тиск на УЦР та УВГК чинили не лише окремі військові підрозділи, а і військові організації. Так, 16 липня на засіданні Ради Всеукраїнської юнкерської спілки, яка об'єднувала товариства 32-х військових шкіл, було прийнято резолюцію–звернення до УВГК із вимогою найрішучіше взятися за формування українських частин. У ній, зокрема, наголошувалося: «В заходах до цього ми бачимо єдину змогу припинити наступ на нашу Україну ворога зовні, поставивши проти нього ту частину армії, котрій найпотрібніше, аби земля її не була зруйнована наступаючою ворожою армією, а також відступаючим дезорганізованим російським військом, несучим безмірну шкоду населенню України. Свідоме національне військо, з нашого погляду, не дасть також змоги вести контрреволюційну пропаганду на Україні...» [16].

Однак УЦР та УВГК і надалі дотримувалися тактики тісної співпраці із військовим командуванням, підпорядкованим Тимчасовому уряду. Зокрема, у середині липня 1917 р. Генеральний секретар військових справ С. Петлюра за дорученням Малої ради провів зустріч із верховним головнокомандувачем генералом О. Брусиловим. Останній погодився не чинити перешкод

культурно–просвітницькій діяльності українців в армії та розширити кількість військових корпусів, які підлягають українізації, а також українізувати дві школи прапорщиків і підготовчу школу при 1 українському запасному полкові для підготовки офіцерів–українців. Натомість С. Петлюра звернувся із відозвою до народу, закликаючи допомагати військовій владі матеріально та підтримувати її в усіх діях, зокрема видавати дезертирів та вступати до батальйонів «Порятунку України», формування яких розпочалося в Києві, Чернігові та Кременчуці [17].

Обережність УЦР та УВГК у справі формування українізованих частин пояснюється й тим, що влада масово поширювала чутки про пронимецький характер українського руху та бажання українців через українізацію армії розвалити фронт. У зв'язку з цим С. Петлюра звертався з протестом проти поширення таких чуток у пресі, надсилаючи його до військового міністра, та начальників військових округів [18]. Так само С. Петлюра рішуче виступив проти корнілівського заколоту, закликаючи українців протистояти йому. У такому ж лояльному руслі були й інші кроки української влади.

У свою чергу, УЦР та УВГК все більше схилилися до організації добровільних озброєних формувань на зразок «Вільного козацтва», які мали виконувати роль народної міліції та забезпечити правопорядок. На думку тогочасних керманців, таких формувань цілком достатньо, а професійна армія не потрібна Україні, яка не збирається воювати зі своїми сусідами. Відповідні заяви та дії остаточно дезорганізували навіть тих солдатів й офіцерів, які послідовно виступали за організацію професійної української армії. Тому коли постала нагальна потреба захищати Україну та її владу в особі УЦР, боєздатних проукраїнських частин залишилося обмаль, що зрештою і призвело до втрати незалежності України.

Висновки. Революційне піднесення першої половини 1917 р. призвело до формування численних патріотично налаштованих організацій українських військових. Більшість із них заявили про готовність формувати власні збройні сили і виступити на захист української державності. Проте політика УЦР та УВГК на цьому етапі була дуже обережною та не виходила за межі окремих вимог національно–культурної автономії. Також керівництво УВГК намагалося погоджувати власні дії із військовим міністром Тимчасового уряду, боячись звинувачення у розвалі фронту та відповідальності за можливу окупацію України військами Четвертого союзу. Однак головний прорахунок тогочасної української влади полягав у відмові від професійної армії та бажанні замінити її напівпрофесійними формування «Вільного козацтва» та народною міліцією.

Список використаних джерел

1. Український національно–визвольний рух. Березень–листопад 1917 року: Док. і матеріали / Упоряд. В. Верстюк (керівник) та ін. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. – 1024 с.
2. Звернення Всеукраїнської юнкерської спілки «До юнкерів–українців» // Нова Рада. – 1917. – 30 квітня.
3. Український рух у Полтаві // Вісник Полтавського губерньського громадського комітету. – 1917. – 2 квітня.
4. Резолюції Українського військового віча у м. Києві // Нова Рада. – 1917. – 30 березня.
5. Відозва до мешканців Чернігова і його околиць вступати в українські полки та сотні // Чернігівська земська газета. – 1917. – 11 квітня.

6. Наказ про організацію Вільного козацтва у Звенигородському повіті // Народня воля. – 1917. – 14 червня.
7. Український мілітаризм // Робітничая газета. – 1917. – 12 квітня.
8. Постанови I Всеукраїнського військового з'їзду // Вісті з Української Центральної Ради. – 1917. – №7. – Травень.
9. Украинский полк // Русский инвалид. – 1917. – 19 мая.
10. Наказ по Київському військовому округу // Нова Рада. – 1917. – 26 травня.
11. Постанова Одеської військової ради // Народня воля. – 1917. – 17 червня.
12. Матеріали Всеукраїнської конференції У.П.С.Р. // Народня воля. – 1917. – 20 червня.
13. Парад на честь Центральної Ради // Нова Рада. – 1917. – 1 липня.
14. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.
15. Заколот у Києві // Нова Рада. – 1917. – 6 липня.
16. Постанови ради Всеукраїнської юнкерської спілки // Робітничая газета. – 1917. – 27 липня.
17. Народе Український // Робітничая газета. – 1917. – 27 липня.
18. Протест УГВК військовому міністру проти поширення у пресі чуток про зв'язку українського руху з урядами Німеччини та Австро-Угорщини // Нова Рада. – 1917. – 4 серпня.

References

1. Ukrainy's'kyu natsional'no-vyzvol'nyy rukh. Berezen'-lystopad 1917 roku: Dok. i materialy / Uropyad. V. Verstyuk (kerivnyk) ta in. – K.: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy, 2003. – 1024 s.
2. Zvernennya Vseukrayins'koyi yunkers'koyi spilky «Do yunkeryv-ukrayintsiv» // Nova Rada. – 1917. – 30 kvitnya.
3. Ukrainy's'kyu rukh u Poltavi // Visnyk Poltavs'koho huberns'koho hromads'koho komitetu. – 1917. – 2 kvitnya.
4. Rezolyutsiyi Ukrainy's'koho viys'kovoho vicha u m. Kyievi // Nova Rada. – 1917. – 30 bereznya.
5. Vidozva do meshkantsiv Chernihova i yoho okoloty's' vstupyty v ukrayins'ki polky ta sotni // Chernihivs'ka zems'ka hazeta. – 1917. – 11 kvitnya.
6. Nakaz pro orhanizatsiyu Vil'noho kozatstva u Zvenyhorods'komu poviti // Narodnya volya. – 1917. – 14 chervnya.
7. Ukrainy's'kyu militaryzm // Robitnycha hazeta. – 1917. – 12 kvitnya.
8. Postanovy I vseukrayins'koho viys'kovoho z'yizdu // Visti z Ukrainy's'koyi Tsentral'noyi Rady. – 1917. – №7. – Traven'.
9. Ukrainy's'kyu polk // Russkyu ynvalyd. – 1917. – 19 maya.
10. Nakaz po Kyivys'komu viys'kovomu okruhu // Nova Rada. – 1917. – 26 travnya.
11. Postanova Odes'koyi viys'kovoyi rady // Narodnya volya. – 1917. – 17 chervnya.
12. Materialy vseukrayins'koyi konferentsiyi U.P.S.R // Narodnya volya. – 1917. – 20 chervnya.
13. Parad na chest' Tsentral'noyi Rady // Nova Rada. – 1917. – 1 lypnya.
14. Konstytutsiyi akty Ukrayiny. 1917–1920. Nevidomi konstytutsiyi Ukrayiny. – K.: Filososfs'ka i sotsiolohichna dumka, 1992. – 272 s.
15. Zakolot u Kyivi // Nova Rada. – 1917. – 6 lypnya.
16. Postanovy rady vseukrayins'koyi yunkers'koyi spilky // Robitnycha hazeta. – 1917. – 27 lypnya.
17. Narode Ukrayins'kyu // Robitnycha hazeta. – 1917. – 27 lypnya.
18. Protest UHVK viys'kovomu ministru proty poshyrennya u presi chutok pro zv'yazku ukrayins'koho rukhu z uryadamy Nimechchyny ta Avstro-Uhorshchyny // Nova Rada. – 1917. – 4 serpnya.

Myshchak I. M., Doctor of Historical Sciences, Senior Scholar, Head of the Scientific and Organizational Department, the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine (Ukraine, Kyiv), myshchak@ukr.net

Problematic aspects of Ukrainian army formation at the initial stage of the Ukrainian revolution (spring – summer 1917)

The problematic aspects that prevented Ukraine to form the efficient army against the background of the soldiery upraise and wish to serve Ukraine in spring – summer 1917 have been highlighted and analyzed.

Keywords: Ukrainian Revolution, Ukrainian army, Central Council of Ukraine, Ukrainian General Military Committee.

Мищак І. Н., доктор исторических наук, старший научный сотрудник, заведующий научно-организационным отделом, Институт законодательства Верховной Рады Украины (Украина, Киев), myshchak@ukr.net

Проблемные аспекты формирования Украинской армии на начальном этапе Украинской революции (весна – лето 1917 года)

Выделены и проанализированы проблемные аспекты, которые не позволили на волне революционного подъема военных и их желания служить Украине, сформировать весной – летом 1917 г. собственную боеспособную армию.

Ключевые слова: Украинская революция, Украинская армия, Украинская Центральная Рада, Украинский военный генеральный комитет.

* * *

УДК [94(477.83/.86):323.13]«1900/1914»

Гайсенюк В. В.,
аспірант кафедри історії України, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича (Україна, Чернівці), vit.hajs@gmail.com

МОСКВОФІЛЬСЬКИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ ТА НА БУКОВИНІ В ПЕРІОД ДРУГОЇ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ КРАЮ (1916–1917 РР.)

Мета статті – дослідити діяльність москвофільського руху під час другої російської окупації Галичини та Буковини у 1916–1917 рр. Автор з'ясував, що ділячі та організації руху мало долучалися до діяльності російської влади на західноукраїнських землях цього періоду. У статті висвітлено погляди москвофілів щодо керування регіоном, їх спроби протидіяти українському рухові. Використано такі методи дослідження, як проблемно-хронологічний, систематизації, аналізу та синтезу, порівняльний. Автор дійшов висновку, що москвофільський рух після розгрома в 1915 р. вже не зміг відновити свої колишні позиції в країні у 1916–1917 рр. не відіграв помітної ролі у суспільно-політичному житті Галичини та Буковини.

Ключові слова: москвофіли, Дудикевич, Російська народна рада, Трепов, Дорошенко, Геровський.

Москвофільський рух на західноукраїнських землях у роки Першої світової війни – своєрідна аналогія нинішніх подій на українському Донбасі. Через це тема має величезну суспільну актуальність, адже галицький та буковинський проросійський рух у роки війни перейшов від декларування єдності з Росією до конкретних кроків з реалізації цього плану, до того ж, вельми агресивних кроків. За 1914–1918 роки москвофіли кілька разів брали участь в управлінні окупованими західноукраїнськими землями.

Більшість дослідників, вивчаючи явище, зосереджувалися на періоді першої російської окупації Галичини та двох окупацій Буковини (1914–1915). А період 1916–1917 рр. вивчений значно менше – не тільки через меншу активність москвофільського руху в ці роки, а й, відповідно, через меншу кількість документального матеріалу та історичних досліджень. Звідси випливає наукова актуальність пропонованого дослідження.

Мета дослідження – на підставі джерельного та історіографічного матеріалу вивчити діяльність москвофільського руху в Східній Галичині та на Північній Буковині у 1916–1917 рр. Досягнення поставленої мети зумовило потребу вирішення таких завдань:

- 1) виявити рівень звернення до теми в українській та іноземній історіографії;
- 2) виявити рівень участі москвофільських діячів та організацій у керуванні окупованими землями з 1916 р.;
- 3) простежити еволюцію москвофільського руху у досліджуваній період.

У процесі написання статті нами було використано джерельні фонди Центрального державного історичного